ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
25 ΙΟΥΛ. 1902
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΧΡΗΣΙΜΕΥΕΤΑΙ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ

ΕΤΟΣ ΚΒ'. ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, 19 ΙΟΥΛΙΟΥ 1902 ΑΡΙΘ. 29

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ

καθ' ὅλον τὸ ὀθωμαν. κράτος μετζίτια ἀργ. 5
διὰ τὸν κατώτερον κλῆρον καὶ τοὺς δημοδιδασκ. 3
ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκα χρυσᾶ 25
Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται
ἀποστελλομένη πρὸς τὸν ταμίαν

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Μητροπολ. Βοδενῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ (πρόεδρος
† Ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ (ταμίας)
† Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Ἐπίτιμος διευθυντὴς καὶ συντάκτης ὁ Μ. χαρτοφύλαξ καὶ χρονογράφος τῆς τοῦ Χρ. Μ. Ἐκκλησίας Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σχολεῖα μέσου αἰῶνος ἰδιαίτατα δὲ τὰ βυζαντινά — Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ἡ ἁρμονικὴ πολυφωνία — Σχέσις Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν — Ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ — Ἡ ὀρθοδοξία ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ Σινικῇ — Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά — Κοινοποιήσεις — Παράρτημα: «Εὐαγγελικὰ διδάγματα».

ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΕΣΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

ἰδιαίτατα δὲ τὰ βυζαντινὰ*

Πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρεται Μιχαὴλ τις δημόσιος διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ἐν **Κωνσταντινουπόλει,** ἐπὶ τῆς αὐταρχίας Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ[70], δῆλον οὖν ὑπῆρχε σχολὴ ἀνωτέρα τῶν ἑλληνικῶν, ὡς λέγομεν, οὐδ' ἦν δυνατὸν 'να μὴ ὑπάρχῃ καὶ τοιαύτη σχολὴ καὶ πανδιδακτήριον ἐπὶ αὐτοκρατόρων διακριθέντων διὰ φιλομουσίαν, ὡς διεκρίθησαν ἐπὶ πολυμαθείᾳ καὶ αἱ γυναῖκες τῆς Κομνηνείου δυναστείας. Ἐπὶ τῇ λήξει τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης καὶ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τῆς ἑπομένης, τὴν μὲν Κωνσταντινούπολιν παρατρέχομεν, ἑλκύει δ' ἡμᾶς ἡ προσωρινὴ πρωτεύουσα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους **ἡ Νίκαια,** ἐν ᾗ ἀναφέρεται, κυρίως ἐπὶ τῆς αὐταρχίας Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως, μητροπολίτης Ἐφέσου Μοναστηριώτης τις, διδάσκαλος γραμματικῆς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ Δημήτριος Καρύτσης ὁ κριτὴς, τῷ ὀφφικίῳ τετιμημένος «ὑπάτου τῶν φιλοσόφων»[71]. Ἐπί τε τοῦ Λασκάρεως δὲ καὶ τοῦ Ἰωάννου Δούκα Βατάτση τοιαύτη τις ἐγίνετο συρροὴ λογίμων ἀνδρῶν **ἐν Νικαίᾳ** καὶ σχολαὶ δ' ἤκμαζον, ὥστε λέγεσθαι τὴν πόλιν ταύτην νέας Ἀθήνας, «θαυμασίαν καὶ πολυέραστον τῶν λόγων πηγὴν», καλῶς ἐν αὐτῇ σπουδαζομένων[72] τῶν γραμματικῶν καὶ ποιητικῶν. Συγχρόνως ἐδίδασκεν ἐν Ἐφέσῳ φιλοσοφίαν καὶ ρητορικὴν Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης, θεολόγος καὶ φιλόσοφος, υἱὸς ἰατροῦ, λόγῳ τὴν ἀρετὴν κοσμῶν, ἀρετῇ τε τὸν λόγον, ὃν οἱ τότε «σοφώτατον ἀνδρῶν πάντων» ἐκήρυττον[73]. Κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον ὅτε, καθὼς εἴδομεν, ὑπῆρχον ἐν **Κύπρῳ** σχολεῖα τῶν κοινῶν γραμμάτων, ἡ πόλις τῶν **Καλλινικησέων**[74] ἐν Κύπρῳ καὶ αὕτη, κατὰ τὴν τοῦ Γρηγορίου Κυπρίου μαρτυρίαν, ἐλέγετο πλείονα παιδευσιν δυναμένη παρασχεῖν. Ὑπερεῖχε δὲ τούτων ἡ Νίκαια, κεκτημένη ἀνώτερόν τι παιδευτήριον, ἐν ᾧ Θεόδωρος ὁ Ἐξαπτέρυγος ἐδίδασκεν, ἐπὶ τοῦ Δούκα Βατάτζη, «ἀνὴρ οὐ πάνυ μὲν ἐπιστήμων ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀγαθὸς δὲ φράζειν, οἷα ρητορικῆς κατ' ἄκρως ἐν-

* συνέχ. ἀπὸ σελ. 188, 201 καὶ 288 τοῦ μετὰ χεῖρας τόμου.

70. Ἰωάννης Κίνναμος· σελ. 176.

71. Ἀντ. Μηλιαράκη, Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου· ἐν Ἀθήναις 1898, σελ. 152—153.

72. Γρηγορ. πατριάρχου Κυπρίου διηγήσεως μερικῆς λόγος· Migne PMB', στήλη 21 καὶ 24.

73. Migne· αὐτόθι, στ. 24.

74. Ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ Περσίᾳ πόλις ὀνομαζομένη Καλλίνικος· βλ. Νικοδήμου Συναξαριστὴν, εἰς τὴν 5 μαΐου.

διατρίψας λόγοις καὶ τὸ ἐξαγγέλλειν εὐφυῶς μεμελετηκὼς καὶ πολλοῦ διὰ τοῦτο ἠξιωμένος ὀνόματος»[75]. Τούτου μαθητὴς ἦν ὁ χρονογράφος Γεώργιος Ἀκροπολίτης, διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, ὃν ὅ τε Βατάτζης καὶ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος εὐνοίᾳ πολλῇ περιέβαλλον· ὁ δεύτερος τούτων, ἀνακτησάμενος τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ μιμούμενος τὸ παράδειγμα τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλευσάντων — «ἦν γὰρ ταῖς ἀληθείαις πρὸς τὰ παλαιὰ τῆς Κωνσταντίνου *κἀκεῖνος* παρακνιζόμενος» — διώρισε τὸν Ἀκροπολίτην, μέγαν λογοθέτην ὄντα, δημόσιον διδάσκαλον τῶν φιλοσοφικῶν, κατ' Ἀριστοτέλη, καὶ τῶν μαθηματικῶν, κατ' Εὐκλείδη τε καὶ Νικόμαχον, ἐν αὐτῇ τῇ **Κωνσταντινουπόλει,** ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ σχολῇ τῶν ἐγκυκλίων, οὕτως εἰπεῖν, μέχρι τοῦ 1267 παρατείναντα τὴν διδασκαλίαν· τότε Γερμανὸς ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τῷ αὐτοκράτορι μεσιτεύσας, ἔτυχε τῆς συγγνώμης τοῦ φιλοσόφου Μανουὴλ Ὀλοβώλου, διδάξαντος μετὰ τὸν Ἀκροπολίτην, τιμηθέντος δ' ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τῷ τοῦ ῥήτορος ὀρφικίῳ[76]. Ἐπειδὴ δὲ τὰς αὐτὰς τιμὰς ἀπένεμε τοῖς λογίμοις ἀνδράσι καὶ ὁ πατριάρχης Ἀθανάσιος καὶ πρὸ αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Κύπριος, συνεπὲς ἦν, ὅτι σχολή τις ἀνωτέρα τῶν ἐγκυκλίων (εἰ οὐχὶ καὶ πλείονες) ἔδει ἵνα λειτουργῇ διαρκῶς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους. Οὕτω δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος «πλεῖστοι ἦσαν (τῶν ἀρχιερέων) ἑλλόγιμοι καὶ τῶν νομίμων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐμπειρότατοι, εἰς τοῦτο φιλοτιμησαμένου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, οὐκ οἶδ' ὁπότερον, εἴτε παρειληφότος ἄνωθεν, εἴτ' οἰκοθεν αὐτοῦ φιλοτιμησαμένου διὰ τὸν τοῦ βελτίονος πόθον, ἵνα τε σοφοὶ παιδευταὶ καὶ διδάσκαλοι τοῖς ὑπὸ χεῖρα γίνοιντο, καὶ ἵνα στερροὶ προστάται τοῖς εὐσεβείας εἶεν»[77]. Ἴσως δὲ κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον Θεόδωρος ὁ Μετοχίτης, ὁ κατόπιν μέγας λογοθέτης καὶ νέος κτίτωρ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας, «ἀπὸ Βρυεννίου τινὸς φαύλας τινὰς καὶ οὐκ ἀκριβεῖς πάνυ παραλαβὼν (ἀστρονομίας) ἀρχὰς αὐτὸς ἰδίοις πόνοις ἐξηκριβώσατο, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα πολλοὺς ἐν ἐπιστήμῃ τοῦ μαθήματος σὺν ἀκριβείᾳ γενέσθαι παρ' αὐτοῦ διδαχθέντας»[78]. Καὶ οὕτως εἰδήσεις τινὲς ἔνθεν κακεῖθεν ἀθροιζόμεναι δεικνύουσιν ὅτι διαρκῶς ἡ **Κωνσταντινούπολις** εἶχε τῆς κατωτέρας, εἶχε καὶ τῆς ἀνωτέρας παιδεύσεως σχολάς· ὥστε κατὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα φημίζεσθαι τὴν πόλιν ταύτην ὡς παρεχομένην παίδευσιν ἀνωτέραν καὶ πληρεστέραν τῆς ἐν ἑτέρᾳ τινὶ μεγάλῃ πόλει· τοῦτο δ' ἔστιν εἰκάσαι ἀπὸ τῶν παρὰ Φιλοθέῳ πατριάρχῃ[79]· «Γρηγορᾶς παρὰ τὴν τῶν πόλεων βασιλίδα ταυτηνὶ ἐλθὼν καὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἐνταῦθα καὶ μούσης ἑλληνικῆς μετασχὼν» κτλ.

Λυπηρὸν ὅτι, μένοντες ἐν πόλει πασχούσῃ βιβλίων λιμὸν, ἐξ ὀλιγίστων πηγῶν ἀρυόμεθα τὰ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ θέματος ἡμῶν χρήσιμα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἐπαρκῆ ποριζόμεθα τὴν ἀπόδειξιν τῆς διηνεκοῦς ἐν Κωνσταντινουπόλει λειτουργίας σχολείων κατωτέρων καὶ σχολείων ἀνωτέρων, ἤτοι παρεχομένων τὴν στοιχειώδη παίδευσιν καὶ τὴν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων. Ἄλλως δὲ ὑπῆρχον ἀνάγκαι πολλαὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὡς καὶ πάντοτε, τοῦ δημοσίου βίου, τὴν διαρκῆ συντήρησιν ἐπιβάλλουσαι σχολείων ἀνωτέρων· ἐπὶ παραδείγματι, ἡ τάξις τῶν νομομαθῶν καὶ τῶν νοταρίων ἦν πολυαριθμοτάτη, διότι καὶ οὗτοι εἰς τὸ κράτος ἦσαν χρήσιμοι, κατὰ δὲ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας οἱ ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ἐπάρχου τῶν πραιτωρίων ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς ἑκατὸν ἠριθμοῦντο καὶ πεντήκοντα[80]. Ἀλλὰ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, πᾶσι τοῖς ἐπισκόποις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβαλλόμενον καὶ τοῖς ἱερεῦσι καὶ διακόνοις καὶ παντὶ κληρικῷ συνιστώμενον, ἀπήτει τὴν διαρκῆ ὕπαρξιν ἐκπαιδευτηρίων ἀνωτέρων, εἴτε ἐν ταῖς πόλεσιν εἴτε ἐν μοναῖς, πρὸς ἐντελῆ κατὰ τὸ ἐνὸν καταρτισμὸν τῶν ἐπὶ τοῦτο προοριζομένων. Ὁ δὲ φιλίστωρ ὁ γινώσκων ὅτι, διὰ ῥητῆς αὐτῆς διατάξεως ἡ ἐν Νικαίᾳ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὥρισε «πάντα τὸν προάγεσθαι μέλλοντα εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς βαθμὸν πάντως τὸν Ψαλτῆρα γινώσκειν, ἵνα, ὡς ἐκ τούτου, καὶ πάντα τὸν κατ' αὐτὸν κλῆρον οὕτω νουθετῇ μυεῖσθαι· ἀνακρίνεσθαι δὲ ἀσφαλῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, εἰ προθύμως ἔχει ἀναγινώσκειν ἐρευνητικῶς, καὶ οὐ παροδευτικῶς, τούς τε ἱεροὺς κανόνας, καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τήν τε τοῦ θείου Ἀποστόλου βίβλον, καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν· καὶ κατὰ τὰ θεῖα

75. Ἀκροπολίτης· Βόννης, σελ. 53.

76. Γρηγ. Κυπρίου διηγήσεως λόγος. Migne, PMB', στ. 25. Γεώργιος Παχυμέρης· Βόννης, τόμ. Α', σελ. 284. Ἀκροπολίτης, ἔνθ' ἀνωτ.

77. Νικηφ. Γρηγορᾶς· τόμ. Α', σελ. 181.

78. Καντακουζηνός· τόμ. Α', σελ. 55.

79. ἡ παραπομπὴ ἐν ὑποσημ. 38.

80. Schoell, Histoire de la Littérature Grecque profane· τόμ. Ϛ' τῆς γαλλ. μεταφράσεως, σελ. 339.

ἐντάλματα ἀναστρέφεσθαι, καὶ διδάσκειν τὸν κατ' αὐτὸν λαόν», εὑρίσκει λοιπὸν ὅτι ἔδει 'να ὑπάρχωσι καὶ σχολαὶ ἀνώτεραι θεολογικαί, οὕτως εἰπεῖν, ἐν αἷς ἐδιδάσκετο ἡ τῶν Γραφῶν ἑρμηνεία· ἀλλ' ἀπὸ τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος ἦν ἤδη ἐπιβεβλημένη ἡ σπουδὴ τῶν Γραφῶν, διότι ἐπισκόποις τε καὶ πρεσβυτέροις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπεβάλλετο, ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως, ἡ διδασκαλία τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ σεμνοῦ βίου καὶ τῶν ἠθῶν ἡ ρύθμισις· ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου ἐπεβλήθη ἡ κατὰ κυριακὴν ἐξαιρέτως διδασκαλία τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ, γινομένη ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν διδασκάλων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, δικαίῳ τοῦ πατριάρχου διδασκόντων[81]. Προβαινόντων δὲ τῶν χρόνων καὶ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐπιβαλλούσης τὴν ὡς ἀρχιερέων χειροτονίαν κληρικῶν λόγῳ τε καὶ βίῳ ἀνεπιλήπτῳ διακρινομένων, εὐχερῶς ἐννοοῦμεν ὅτι οἱ ὑποψήφιοι ἔδει 'να σπουδάζωσιν ἐν ἀνωτέραις σχολαῖς εἴ τι ἂν ἡ κοσμικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἀρχὴ ἀπ' αὐτῶν ἀπήτουν[82]. Ὑπῆρχε δὲ καὶ λόγος ἕτερος ἐπιβάλλων τὴν παρασκευὴν ᾀσμάτων ἱερῶν καὶ ἐγκωμίων καὶ ὕμνων, πληθυνομένων ἐπ' ἄπειρον ἐφ' ὅσον ἐπληθύνοντο μὲν αἱ ἑορταί, νέοι δὲ διαρκῶς ἅγιοι ἐπετύγχανον τῆς εἰσόδου· εἰς τὸ ἑορτολόγιον πρὸς σύνταξιν τῶν τοιούτων προϊόντων τῆς ἱερᾶς ποιήσεως ἔδει 'να ἐργασθῶσιν ἄνδρες λόγιμοι, τὴν ἐπὶ τούτῳ μόρφωσιν ἐν εἰδικῇ τινι σχολῇ κτησάμενοι.

Τὸν λόγον τοῦτον κατενόησεν ἐγκαίρως ἡ καὶ τὴν ἀνάγκην ταύτην ἀναλαβοῦσα 'να θεραπεύσῃ ἐπιφανὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴ τοῦ Στουδίου, ἧς τὴν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὑμνογραφίας καὶ ποιήσεως ἐπιρροὴν ἡ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἱστορία καθῆκον ἔχει 'να διαφωτίσῃ· διότι ἄγνωστον ἀκριβῶς ἀπὸ τίνος ἑκατονταετηρίδος οἱ μοναχοὶ καὶ προεστῶτες αὐτῆς ἐχρησιμοποίησαν ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς παιδεύσεως κυρίως τὰς ποικίλας γνώσεις καὶ τὸν ζῆλον τὸν θερμὸν καὶ τὴν εὐσέβειαν τῶν ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ τὸν καλλιστέφανον τῆς ἐν Θεῷ φιλοσοφίας ἀνυόντων δίαυλον· καθόσον ὁ βιογράφος τοῦ ἱεροῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου ἐστὶν ὁ πρῶτος, ὡς ἐμοὶ γνωστόν, τοῦ τοιούτου προορισμοῦ μιμνησκόμενος τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς, ἥτις οὐ μόνον ἐν γράμμασιν ἱεροῖς νομίμους παρεσκεύαζε στεφανίτας, ἀλλὰ καὶ τῶν βαναύσων ἐπιτηδευμάτων καὶ τεχνῶν εἰδήμονας ἀπέδιδε τῇ κοινωνίᾳ, χρείαν ἐχούσῃ τούτων, διὰ τοὺς ὡς ἡμέραι πληθυνομένους ναούς· διότι πιστεύω ὅτι οἱ ἐν τῇ μονῇ διδασκόμενοι ἐργάται ἐπετηδεύοντο τὴν κατασκευὴν ἐκείνων τῶν εἰδῶν, ὅσα πρὸς κόσμον, ὅσα πρὸς χρῆσιν προορίζονται τῶν ναῶν καὶ τῶν μοναστηρίων.

Πρόσχωμεν οἷς λέγει ὁ βιογράφος Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου: — «Καὶ ἦν ἀληθῶς ὁ εὐπρεπέστατος οὗτος χῶρος οἷά τις ποικίλος καὶ εὐθαλὴς παράδεισος, ἐκ παντὸς γένους φυτῶν λογικῶν ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ἐν οἷς πᾶν εἶδος ἐπιστήμης, ὡς περ τις καρπὸς πέπειρος, χρησίμως ἐθεωρεῖτο· μετὰ γὰρ τῆς εἰς ἄκρον κοινοβιακῆς εὐταξίας καὶ τῆς πρακτικῆς ὡς ἕνι φιλοσοφίας, οὐδὲ τῶν λογικῶν ἀμέτοχοι καθειστήκεσαν τεχνῶν· ἀλλὰ καὶ *γραμματικῆς* παρ' αὐτοῖς ἐφιλοπονεῖτο κατόρθωσις, δι' ἧς ἥ τε πρὸς τὸ γράφειν ὀρθῶς ἐγγίγνεται τοῖς πεπονηκόσιν εἴδησις, καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν ἐντυποῦται αὐτοῖς ἠθικότης· καὶ *φιλοσοφίας* δὲ τεχνολογία καὶ δογμάτων πατερικῶν ἀποστήθισις . . . ἐξ ὧν σοφώτατοί τε *καλλιγράφοι* καὶ ἱεροψάλται, *κονδακάριοί* τε καὶ *ᾀσματογράφοι*, *ποιηταί* τε καὶ ἀναγνῶσται πρώτιστοι, *μελισταί* τε καὶ *ἀοιδόπολοι ἐν Χριστῷ ἐξυφάνθησαν*. Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ τῶν βαναύσων τεχνῶν ἐπιτηδεύσεις καθ' ὅλου ὡς εἰπεῖν παρ' αὐτοῖς ηὑρίσκοντο· ὅθεν ὑφάνται τε καὶ ραφεῖς, σκυτοτόμοι τε καὶ σκηνοποιοί, λεπτουργοί τε καὶ οἰκοδόμοι, κανοποιοί τε καὶ μαλακουργοί, καὶ οἱ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὰ λειτουργικὰ κατασκευάζοντες σκεύη παρὰ τῷ ἐπιγείῳ τούτῳ ἐθεωροῦντο οὐρανῷ». Ἐντεῦθεν δὲ καὶ διὰ τὴν ὁσιότητα καὶ τὸ ἰσάγγελον τοῦ βίου τῶν ἐν αὐτῇ μονασάντων, πολλοὶ τῶν ἀσκουμένων, ἀλλαχοῦ μεταβαίνοντες, συνίστων μοναστήρια «τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Στουδιώτου μέχρι τοῦ νῦν ἐπιφερόμενοι»[83].

Σαφῶς δείκνυται λοιπὸν ὅτι, οἱ ἐν τῇ μονῇ διδασκόμενοι ἐλάμβανον πᾶσαν ἐκείνην τὴν μόρφωσιν, ἥτις ἀπητεῖτο καθὸ χρήσιμος τοῖς μέλλουσιν ὑπηρετεῖν ἐν ναοῖς καὶ μοναστηρίοις: οὐ μόνον τε-

81. κανὼν Ἀποστ. ΝΗ', Πενθέκτης ΙΘ'.

82. Ἀλεξίου Κομνηνοῦ γράμμα πρὸς τὸν πατριάρχην Νικόλαον τὸν Γραμματικόν, ἐν ᾧ λέγει «ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο εἰς ἀκοὰς ἀνηνέχθη αὐτῆ, ὡς τινες τῶν τῆς Ἐκκλησίας λογάδων ἐν ταῖς γινομέναις ψήφοις καταλιμπάνονται, προτιμῶνται δὲ τούτων ἔνιοι ὑποβεβηκότες ἴσως . . . ἔδοξεν οὐδὲ τοῦτο τὸ πρᾶγμα τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἀρχιερέων ἐπάξιον· ὅθεν καὶ ἐπισκήπτει πᾶσι φιλοθέως . . . ἐκείνους προτιθέναι τῶν ἄλλων οὓς *μετὰ λόγου* καὶ βίος κοσμεῖ ἀνεπίληπτος». Juris Orientalis libri tres· ἔκδ. τοῦ 1573, σελ. 61.

83. Βίος Θεοδώρου Στουδίτου· Migne γΘ', 273, 276. Βίος ἕτερος ὑπὸ Μιχαὴλ μοναχοῦ· Migne, γΘ', στ. 169.

χνικῶν γνώσεων μεταλαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γράμμασι προκόπτοντες· διότι διὰ τῆς ἐν τῇ μοναστηριακῇ βιβλιοθήκῃ κατ' ἰδίαν μελέτης συνεπλήρουν ἃς ἐκτῶντο γνώσεις ἐν τῇ μονῇ· «δεῖ εἰδέναι ὅτι ἐν αἷς ἡμέραις ἀργίαν ἄγομεν τῶν σωματικῶν ἔργων, κρούει ὁ βιβλιοφύλαξ τὸ ξύλον ἅπαξ, καὶ συνάγονται οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὸν τόπον τῶν βιβλίων, καὶ λαμβάνει ἕκαστος βιβλίον, καὶ ἀναγινώσκει ἕως ὀψέ· πρὸ δὲ τῶν σημαντήρων τοῦ λυχνικοῦ, κρούει πάλιν ἅπαξ ὁ ἐπὶ τῶν βιβλίων, καὶ ἐρχόμενοι πάντες κατὰ τὴν ἀναγραφὴν ἀποστρέφουσιν αὐτά· εἰ δέ τις εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς βίβλου ὑστερήσει, ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεται»[84]· καὶ οὕτως ἐγίνοντο πάντες πολυμαθεῖς, ἐννοεῖται κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς τῶν χρόνων ἐκείνων πολυμαθείας.

Ἐκ τῶν λεχθέντων ἐξηγεῖται ἡ ἐν πολλοῖς χειρογράφοις εὐχολογίοις καὶ ᾀσματικαῖς ἀκολουθίαις καὶ καθόλου λειτουργικοῖς πλησμονὴ μοναχῶν ὑμνογράφων, οἵτινες οἱ μὲν ἀναφέρονται διακριδὸν διὰ τοῦ τίτλον τοῦ Στουδίτου, οἱ δὲ, καὶ μὴ φέροντες τὸν τίτλον τοῦτον, προδήλως ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐμορφώθησαν ἀκούραστοι ἢ ὀκιμοι κονδακάριοι καὶ ᾀσματογράφοι καὶ ἀοιδόπολοι ἐν Χριστῷ. Τοιούτῳ τρόπῳ λοιπὸν οἱ βυζαντινοὶ μοναχοὶ κατώρθωσαν ἐπινοῆσαί τε καὶ εἰς φῶς ἀγαγεῖν εἶδός τι συστήματος διδασκαλίας ἱερῶν ἅμα γραμμάτων καὶ τεχνῶν, ὅπερ ἡμεῖς οὐδὲ διενοήθημεν κἂν, δώδεκα καὶ πλέον παρελθουσῶν ἑκατονταετηρίδων· ἴσως δὲ οὔτε δυνάμεθα ἐφαρμόσαι, διὰ πέλαγος φλυαριῶν, πάντων ἑτοίμως ἐχόντων ἐπὶ παντὸς θέματος γράφειν καὶ τοὺς ἀθλοῦντας ἀπροθύμους οὕτω ποιεῖν ἐν τῇ γοργῇ τοῦ δέοντος ἐπιτελέσει.

§

Καὶ ἡ μὲν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου οἱονεὶ σχολὴ ἴσως ἦν μία καὶ μόνη, καθ' ὅλον τὸν βυζαντινὸν αἰῶνα, ἴσως δὲ καὶ κατὰ μίμησιν αὐτῆς ἐν μοναῖς ἑτέραις τὴν τοῦ Στουδιώτου προσωνυμίαν φερούσαις συνεστήθησαν ὅμοιαι ἐκείνῃ, ἀλλὰ περὶ τούτων οὐδὲν οὐδὲ κατ' εἰκασίαν δύναταί τις εἰπεῖν. Ὑπῆρχον ὅμως παρὰ βυζαντινοῖς καὶ σχολαί τινες ἀνώτεραι εἰδικῶς ἐπιστημονικαὶ καὶ τούτων ποιοῦμαι τοὐντεῦθεν βραχεῖαν μνείαν.

Παραλείπω τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην, ἐξ ἧς στοιχειώδεις τινὲς γνώσεις, εἰς τὰς φύσεις καὶ κράσεις καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν νοσημάτων ἀναφερόμεναι, ἐδιδάσκοντο ἐν τοῖς ἀνωτέροις σχολείοις, τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων, ἧς δὲ ἡ σπουδὴ, κατὰ μαρτυρίαν τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος[85], ἐγίνετο μὲν κυρίως ἐν τοῖς νοσοκομείοις, καὶ φαίνεται ὅτι τὰ ὑπομνήματα τῆς θεραπείας τινῶν νόσων ἐγράφοντο καὶ ἔμενον ἀποκείμενα ἐντὸς τῶν φιλανθρωπικῶν τούτων καταστημάτων, «ἃ ξενῶνας καλεῖσθαι ἔθος ἐστὶν», οὗ ἕνεκεν ἰατρικά τινα χειρόγραφα φέρουσι τὸν τίτλον «Ἰατροσόφιον ἐκ τῶν τοῦ ξενῶνος», ἐγίνετο καὶ οἰκειακώτερόν πως, διδάσκοντος τοῦ ἰατροῦ τὸν ὑπάλληλον αὐτοῦ καὶ μαθητὴν, ὅστις συνώδευε τῷ διδασκάλῳ ἰατρῷ δίκην ὑπηρέτου παριστάμενος καὶ μάρτυς καὶ μαθητὴς ἔν τε ταῖς τῶν νοσημάτων διαγνώσεσι καὶ τῇ νοσηλείᾳ.

Κατὰ τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα διεκρίνοντο ἐν **Ἀλεξανδρείᾳ** σχολαὶ ἐπιστημῶν ἀνώτεραι[86], κατὰ δὲ τὴν Ε' ἐτίμα τὴν **Βηρυττὸν** ἡ σύγχρονος ἀκμὴ πολλῶν νομομαθῶν ἀνδρῶν κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ σχολὴ τῶν νόμων. Ξενοφῶν ὁ τῶν τῆς συγκλήτου πρῶτος, ἀνὴρ εὐπαίδευτος, κωνσταντινοπολίτης τὴν πατρίδα, ἐσπούδασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὺς υἱοὺς Ἰωάννην καὶ Ἀρκάδιον· «ἐπεὶ δὲ καὶ νόμων αὐτοὺς ἠβούλετο γνῶσιν ἔχειν, πρὸς πόλιν Βηρυττὸν ἐκπέμπει (ἐκείνη γὰρ τότε τοῖς πολλὴν ἔχουσι περὶ τῶν νόμων μελέτην ἀνδράσιν ἤνθει)»[87]. Ἀπὸ δὲ τοῦ ΟΑ' κανόνος τῆς Πενθέκτης Συνόδου, καὶ τῷ Βαλσαμῶνι πειθόμενος, εἰκάζω ὅτι καὶ ἐν **Κωνσταντινουπόλει**, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Συνόδου ταύτης, ἤτοι μετὰ τὰ μέσα τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, ἡ σπουδὴ τῶν νόμων ἤκμαζεν· ἡ παράθεσις ἀποσπάσματός τινος τοῦ τε κανόνος καὶ τῶν ἑρμηνειῶν αὐτοῦ πολλὰ διδάσκει ἡμᾶς, ὁπωσδήποτε κἂν ἐκλάβωμεν τὰ τοῦ κανόνος, ὅστις ἀφορίζει τοὺς ἐκ τῶν διδασκομένων νόμους πολιτικοὺς τολμήσοντας ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεχρῆσθαι, ἢ ἐπὶ θεάτρων ἐνάγεσθαι, ἢ τὰς λεγομένας κυλίστρας ἐπιτελεῖν, ἢ κατὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολὰς ἑαυτοῖς περιτιθέναι μήτε καθ' ὃν καιρὸν τῶν μαθημάτων ἐνάρχονται, ἢ πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν καταντῶσιν, ἤ, καθόλου φάναι, διὰ μέσου τῆς τοιαύτης παιδεύσεως»· αἱ ἑρμηνεῖαι Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος διχῇ διϊστῶνται, τοῦ μὲν πρώτου λέγοντος ἁπλῶς ὅτι κατὰ τῶν ἐνδυομένων ἀλλοκότους στολὰς ὁ κανὼν ἐξεφωνήθη, τοῦ δὲ Βαλσαμῶνος ἑρμηνεύοντος αὐτὸν ἐκτενῶς καὶ τῶν κυλιστρῶν ἀλλό-

84. Ὑποτύπωσις καταστάσεως μονῆς Στουδίου· Migne, ϒΘ', στ. 1713.

85. Ἰωάννης Κίνναμος· σελ. 190.

86. Γρηγορ. Θεολόγου Βίος· Migne, ΑΕ', 248.

87. Συμεὼν Μεταφραστοῦ, Βίος Ξενοφῶντος· Migne, ΡΙΔ', στ. 1016· «Ἵνα μάθωσι τοὺς νόμους» λέγεται ἐν τῷ Βασιλειανῷ Μηνολογίῳ, εἰς τὴν 26 ἰανουαρίου.

κοτον ἡμῖν παραδιδόντος ἑρμηνείαν, ταύτην· Πιθανόν, λέγει, καθὼς ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐν Ἀθήναις σπουδῆς Βασιλείου καὶ Γρηγορίου τοὺς νεήλυδας ἐδέξιοῦντο οἱ σοφιστευόμενοι μετὰ πομπείας καί τινων τοῖς σοφιστεύουσι συνήθων παιδιῶν, οὕτω πως ὡς ἔοικεν, εἰθίζετό ποτε «καὶ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, ὅτε καὶ ἡ τῶν νόμων μάθησις ἤκμαζε, τοιούτοις ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεχρῆσθαί τινας, καὶ τοὺς μέλλοντας πρὸς τὴν τῶν νόμων μάθησιν ἀποδύεσθαι ἢ τοὺς διὰ μέσου τῆς διδασκαλίας προοδεύοντας, ἢ τοὺς τελειωθέντας, μετὰ προπομπῆς καὶ πολυτελείας ἀσυνήθων ἱματίων θεατρίζειν· καὶ διὰ τοῦτο τοὺς πατέρας θεσμοθετῆσαι τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι· Κυλίστραι δὲ ἐγένοντο, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μεταξὺ τῶν διδασκόντων τοῦ μὲν γὰρ ἰδιουμένου τόνδε τὸν μαθητήν, τοῦ δὲ ἑτέρωθεν ἀντιπίπτοντος, αἱ κυλίστραι ἐπενοήθησαν καὶ τὸ ἐκ τῆς τύχης ἀποτέλεσμα, ὡς γίνεται σήμερον ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις, χάριν τῶν καγγέλων.» Δηλοῖ λοιπὸν ὅτι ἤκμαζεν ἄλλοτε σχολὴ ἢ σχολαὶ νομικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὅτι οἱ εὐδοκιμοῦντες ἐν τοῖς μαθήμασι καὶ οἱ τελειόφοιτοι περιεβάλλοντο στολὰς ἐπίτηδες κατεσκευασμένας. Προστασίαν ἡγεμονικὴν εἰς τὴν τῶν νόμων ἐκμάθησιν χορηγηθεῖσαν ἀπαντῶμεν τέσσαρας σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας μετὰ τὴν Πενθέκτην Σύνοδον.

(ἕπεται συνέχεια)

Μ. Ι. Γ.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΚΑΙ Η ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΠΟΛΥΦΩΝΙΑ*

Γ'.

Ἀφ' οὗ ἤδη ἱκανὰ εἴπομεν περὶ τῆς ὑψίστης δυνάμεως καὶ σημασίας τῆς ἁρμονικῆς πολυφωνίας, ἃς ἐξετάσωμεν νῦν καὶ τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτὴν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν μελῳδίας.

Κατὰ τὰ ἐν τῷ Β΄ μέρει τῆς πραγματείας ἡμῶν λεχθέντα, σκοπὸς τῆς πολυφωνικῆς ἁρμονίας δὲν εἶνε κενόσπουδός τις καὶ ματαία νεωτεριστικὴ ἐπίδειξις, ἀλλ' ἡ ἔξαρσις καὶ ὁ ζωηρότερος χρωματισμὸς τῶν μονοφώνων μελῳδημάτων, οὕτως ὥστε, ἵνα κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα εἴπω, αἵ τε ποιητικαὶ καὶ αἱ μελῳδικαὶ αὐτῶν ἔννοιαι διὰ τῶν παναρμονίων τῆς πολυφωνίας τόνων εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς κατάστημα καταδυόμεναι νὰ προξενήσωσιν ἀποτελέσματα διαρκέστερα καὶ ἀκμαιότερα.

Ἀλλὰ πῶς εἶνε δυνατὸν λυσιτελέστερον νὰ ἐπιτευχθῇ τοιοῦτον εὐεργετικώτατον ἀποτέλεσμα εἰς ᾄσματα πρωτοτυπώτατα καὶ τεχνικώτατα, τὴν ἀρχὴν δ' αὐτῶν ἔχοντα ἀπ' αὐτῆς τῆς σοφῆς καὶ πολιᾶς ἀρχαιότητος;

Ἐνταῦθα ἔγκειται πρὸ παντὸς ἡ σπουδαιότης σύναμα δὲ καὶ ἡ μεγάλη δυσκολία τοῦ περιπλόκου ζητήματος. Τινὲς ἐπεχείρησαν νὰ περιβάλωσι πολυφωνίᾳ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν μελῳδίας διὰ τρόπου ἥκιστα ἱκανοποιοῦντος τὸν νοῦν καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ ἕλληνος ἀκροατοῦ. Ἐπεχείρησαν δηλαδὴ νὰ περιβάλωσι πολυφωνίᾳ κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν δύο εὐρωπαϊκῶν κλιμάκων τῆς **μείζονος** δηλονότι καὶ **ἐλάσσονος** (maggiore καὶ minore), ὡσεὶ αἱ ἡμέτεραι μελῳδίαι νὰ παρήχθησαν πᾶσαι ἀπὸ τὰς δύο ταύτας κλίμακας. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῶν τοιούτων ἑρμαφροδικῶν πολυφωνιῶν οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰ ὦτα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, προσῳκειομένων ὄντων εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ χαρακτηριστικωτάτου ἤθους τῶν πατρίων αὐτῶν μελῳδημάτων.

Ἐκ τῆς **διήχου** ταύτης πολυφωνίας τῶν **ὀκταήχων** τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ᾀσμάτων προκύπτει μὲν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εὐάρεστον ἄκουσμα, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζει καὶ τὸ **πάτριον μελῳδικὸν ἦθος,** ὅπερ διὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους λόγους συμφέρον ἔχομεν νὰ περισώσωμεν, διότι ἀποτελεῖ τὴν τιμαλφεστέραν κληρονομίαν τῆς μουσικῆς τῶν πατέρων ἡμῶν. Παράγει δηλονότι τεχνικὸν ἄκουσμα ἄνευ σημαίνοντος ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Τοιαύτην δυστυχῶς τροπὴν εἶχον λάβει τὰ ἐν ταῖς πλείσταις ἐκκλησίαις τῶν Ἀθηνῶν πολυφώνως ψαλλόμενα ᾄσματα. Ἂν δ' οἱ δημιουργοὶ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἦσαν μουσικώτεροι καὶ ἱστορικώτεροι δὲν θὰ περιέπιπτον βεβαίως εἰς τὸ ἀσύγγνωστον τοῦτο τεχνικὸν σφάλμα καὶ δὲν θὰ ἐπεχείρουν πράγματα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, ἦσαν πολὺ ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των. Ἂν δὲ οἱ κύριοι οὗτοι νομίζουσιν ὅτι ἔργον τῆς ἁρμονικῆς πολυφωνίας εἶνε ἡ διαστροφὴ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ᾀσμάτων ἀπατῶνται ἀπάτην δεινήν. Ἂν δὲ ὄντως τοιοῦτος ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς

* Συνέχεια ἀπὸ σελ. 285—288.

ἁρμονικῆς πολυφωνίας, τότε μυριάκις προτιμοτέρα θὰ ἦτο ἡ ἀποσκοράκισις αὐτῆς ἐκ τοῦ περιβόλου τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς. Τέχνη, ἡ ὁποία ἔρχεται οὐχὶ νὰ περικαλλύνῃ καὶ νὰ ἐξάρῃ, ἀλλὰ νὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ ἐκχυδαΐσῃ αὐτὴν μουσικὴν ψυχὴν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ᾀσμάτων, εἶνε ἀναξία προσοχῆς καὶ σεβασμοῦ. Τοιαύτη ἐθνολέτειρα πολυφωνία ἐρρέτω ἐς κόρακας.

Ἀλλ' εὐτυχῶς τὸ ἔργον τῆς ἁρμονικῆς πολυφωνίας δὲν εἶνε, ὡς ἤθελε νὰ παραστήσῃ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἡμιμάθεια, οὕτω καταστρεπτικὸν καὶ ἐπιπόλαιον. Τοὐναντίον διὰ πολλῶν περιοριστικῶν κανόνων ἐννοεῖ αὕτη νὰ διαφυλάξῃ καὶ νὰ περιφρουρήσῃ τὴν **ἐθνότητα** τῶν πολυφωνίᾳ περιβαλλομένων ᾀσμάτων. Οἱ διασημότεροι τοὐλάχιστον μουσικοὶ καὶ μουσικολόγοι τῆς Δύσεως, προκειμένου περὶ ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ᾀσμάτων, οὕτω εἰργάσθησαν. Ἐσεβάσθησαν μὲν δηλονότι τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ἦθος τῶν κατ' ἔθνη καὶ θρησκείας ἱστορικῶν μελῳδημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν τῆς πολυφωνίας τόνων ἐξῆραν τὰν ἀρχικὴν αὐτῶν ἐκφραστικότητα. Κατὰ ταῦτα λοιπόν, τὰ ἁρμονικὰ τῆς πολυφωνίας μέρη δυνάμεθα νὰ προσομοιάζωμεν πρὸς τὰ ποικίλα καὶ ἐκφραστικὰ τῆς ζωγραφικῆς χρώματα. Ὅπως ταῦτα προσδίδουσιν ἰδιαιτέραν ὅλως χάριν καὶ ἐκφραστικότητα εἰς τὴν μονοχρώματον εἰκόνα, καὶ καθιστῶσι ταύτην οὕτω κατὰ πάντα τελειοτάτην, οὕτω καὶ τὰ ἁρμονικὰ τῆς μουσικῆς χρώματα ἐξαίρουσι καὶ πολυπλασιάζουσι τῶν μονοφώνων ᾀσμάτων τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν ἐκφραστικότητα. Ἀδέξιος δὲ ζωγράφος πιθανὸν νὰ παρίδῃ τὴν σεμνὴν ἔκφρασιν καὶ τὸ σεμνὸν ἦθος ἱερᾶς τινος εἰκόνος καὶ νὰ μεταχειρισθῇ χρώματα ἀσύμφωνα καὶ ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸν προσιδιάζοντα αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπειρίας καὶ ἀδεξιότητος ταύτης τοῦ ζωγράφου δὲν ἕπεται ὅτι πρέπει ν' ἀπόσχωμεν ἢ νὰ καταδικάσωμεν εἰς ἀχρηστίαν τὴν πολύχρωμον ζωγραφικὴν ἐκ τῆς ἁγιογραφίας τῶν ἐκκλησιῶν ἡμῶν. Ὅ,τι λοιπὸν εἶνε τὸ πολυχρώματον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἁγιογραφίᾳ, τὸ αὐτὸ εἶνε καὶ ἡ πολυφωνία ἐν τῇ ἱερᾷ ἡμῶν μουσικῇ.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν πρώτιστον προσὸν τῆς ἁρμονικῆς πολυφωνίας εἶνε καὶ πρέπει νὰ εἶνε ἡ διαφύλαξις καὶ ἡ περιψρούρησις τῶν γεραρῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῳδιῶν καὶ εἶτα διὰ τῶν πολυφθόγγων τῆς ἁρμονίας τόνων ἐπαύξησις καὶ πλήρης ἐξωραϊσμὸς τῆς ἐκφραστικότητος αὐτῶν.

Ἡ ἐπιτυχία δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τεχνικῆς φύσεως καὶ γνώσεως αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν μελῳδιῶν. Πάντες γνωρίζομεν, ὅτι ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν ᾄσματα ὑπάγονται εἰς **Ὀκτὼ Ἤχους.** Περιβάλλοντες λοιπὸν ἁρμονικῇ πολυφωνίᾳ τὰ ᾄσματα ταῦτα, δέον νὰ τηρήσωμεν τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα ἑκάστου αὐτῶν Ἤχου. Εἰς τοῦτο δὲ πρέπει πρωτίστως νὰ ἐπιστήσωμεν σπουδαίως τὴν προσοχὴν ἡμῶν, διότι πάντα τὰ νεώτερα ἔργα τῆς εὐρωπαϊκῆς τέχνης, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, εἶνε συντεθειμένα κατὰ τὰς δύο αὐτῆς κλίμακας (maggiore. minore). Οἰκοθεν δ' ἐννοεῖται ὅτι ἐξαιρεῖται ἡ παλαιὰ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῶν Δυτικῶν, ἡ Ἀμβροσιανὴ καὶ Γρηγοριανή, ἥτις σώζει τὴν **Ὀκταηχίαν** καὶ ἐν τῇ ἁρμονικῇ πολυφωνίᾳ. Ἀλλ' ἡ ἀρχαϊκὴ αὕτη τῶν Δυτικῶν ψαλμῳδία παραμένει ἡμῖν σχεδὸν ἄγνωστος, διότι δὲν εἶνε ἐν πολλῇ χρήσει. Πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν λοιπόν, ἵνα μὴ ὑποπέσωμεν εἰς τὰς αὐστηρὰς ἁρμονικὰς ὑπαγορεύσεις τῶν δύο ἐν κοινῇ χρήσει εὐρωπαϊκῶν κλιμάκων. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται ὅπως σταθμίσωμεν καλῶς τὴν σχέσιν τῶν φθόγγων ἑκάστης κλίμακος τῶν ᾀσμάτων τῶν 8 Ἤχων. **Νὰ ἐξεύρωμεν δηλ. ἐν ἑκάστῃ μελῳδίᾳ τοὺς τονικοὺς καὶ δεσπόζοντας τῆς τοῦ Ἤχου κλίμακος, ὡς καὶ τοὺς ἀνισχύρους καὶ δευτερεύοντας λεγομένους φθόγγους καὶ εἶτα ἐπ' αὐτῶν νὰ ἐφαρμόσωμεν ἀναλόγως τὰς ἁρμονικὰς συνῳδίας.** Πᾶσα τῶν φθόγγων τῆς τοῦ Ἤχου κλίμακος παραγνώρισις καὶ ἐν τῇ ἁρμονικῇ πολυφωνίᾳ κατ' ἀνάγκην ἀλλοιοῖ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τοῦ ᾄσματος.

Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἰδοὺ τί γράφει καὶ ὁ σοφὸς καθηγητὴς τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων κ. Ducoudray,[1] ὁ εἰδικῶς ἐγκύψας περὶ τὴν μελέτην τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς καὶ δημώδους μουσικῆς. «Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐπαναληφθῇ ὅ,τι ἤδη ἀτελεσφόρως ἐπεχείρησαν Εὐρωπαῖοί τινες μουσικοί. Ἐφαρμόσαντες οὗτοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς μελῳδίας ἁρμονίαν ἁρμόζουσαν μόνον εἰς τὸν **μείζονα** καὶ **ἐλάσσονα τρόπον** κατέστρεψαν ἐν αὐταῖς τὸν ἰδιάζοντα ἐκ-

(1) L. A. Bourgault - Bucoudray· Etudes sur la musique ecclésiastique grecque· Paris 1877.

φραστικὸν χαρακτῆρα τὸν συμφυῆ εἰς ἰδιότητας, αἵτινες οὐδὲν ἔχουσι τὸ ἀντίστοιχον ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ. **Αἱ πρόοδοι τῆς πολυφωνίας ἐπιτρέπουσι σήμερον τὴν ἐφαρμογὴν ἁρμονίας εἰς πάσας τὰς ἀρχαίας κλίμακας, ἥτις ἐνισχύει τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν, χωρὶς ὅμως ν' ἀλλοιώσῃ αὐτάς. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ, ἵνα τὰ συνοδεύοντα ἁρμονικὰ μέρη συντεθῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ καὶ ἡ ἀρχικὴ μελῳδία κλίμακι».** Ἡ γνώμη δὲ αὕτη τοῦ σοφοῦ Γαλάτου εἶνε αὐθεντικωτάτη, διότι προέρχεται οὐχὶ ἁπλῶς ἐκ τῆς γνώσεως τῶν σπουδαστηρίων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, καθ' ὅσον κατ' ἐντολὴν τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐπεσκέφθη οὗτος αὐτοπροσώπως Ἀθήνας, Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐσπούδασε τὴν τεχνικὴν φύσιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ᾀσμάτων, δημωδῶν τε καὶ ἐκκλησιαστικῶν.

Κατὰ ταῦτα λοιπόν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ παραγάγωμεν ὄντως ἑλληνοπρεπῆ ἁρμονικὴν περιβολήν, δέον νὰ τηρήσωμεν αὐστηρῶς τὴν αὐτότητα τῶν ἑλληνικῶν Ἤχων. Πρὸς τοῦτο δὲ κατ' ἀνάγκην θὰ ὑποχρεωθῶμεν νὰ ὑπαγάγωμεν τὴν ἁρμονικὴν πολυφωνίαν ὑπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἑλληνικῆς μελῳδίας, οὐχὶ δὲ καὶ τἀνάπαλιν, νὰ μὴ θυσιάσωμεν δηλονότι ποτὲ τὴν ἑλληνικὴν μελῳδίαν χάριν τῶν μονομερῶν ἁρμονικῶν ἀπαιτήσεων τῶν δύο ἐν χρήσει νῦν εὐρωπαϊκῶν κλιμάκων, τῆς **μείζονος** δηλαδὴ καὶ τῆς **ἐλάσσονος.**

Ἓν παράδειγμα δύναται νὰ διασαφηνίσῃ πειστικώτερον τὰ πράγματα. Ἐν τῇ γνωστῇ **ἐλάσσονι** εὐρωπαϊκῇ κλίμακι (τῇ ἀντιστοιχούσῃ περίπου τῷ πρώτῳ Ἤχῳ τῆς ἐκκλ. ἡμῶν μουσικῆς) τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ ἑβδόμου καὶ ὀγδόου φθόγγου περιεχόμενον (sol-la=νη-πα) λαμβάνεται ἐν τῇ ἁρμονίᾳ πάντοτε σχεδὸν ἐν **ἡμιτονίῳ,** ἐνῷ ἐν τῇ ἀντιστοίχῳ κλίμακι τοῦ πρώτου Ἤχου τῆς ἐκκλ. μουσικῆς τὸ διάστημα τοῦτο τὸ μεταξὺ τοῦ ἑβδόμου καὶ ὀγδόου φθόγγου περιλαμβανόμενον (νη-πα) δὲν εἶνε **ἡμιτόνιον,** ἀλλὰ **τόνος.** Ἂν λοιπὸν θελήσωμεν τὸ διάστημα τοῦτο τὸ **τονιαῖον** νὰ μετατρέψωμεν εἰς **ἡμιτονιαῖον** ἐν τῇ ἁρμονίᾳ κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν δηλαδὴ τρόπον, τὸ ἦθος τῆς μελῳδίας καταστρέφεται, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἂν τὸ διατηρήσωμεν θαυμασίως σώζεται καὶ ἡ ἔκφρασις καὶ τὸ ἦθος τῆς μελῳδίας ἐν τῇ ἁρμονίᾳ.

Τοιαύτην ἑλληνοπρεπῆ ἁρμονίαν ἐφηρμόσαμεν εἰς τὰ ἀρχαϊκώτατα τῆς ἐκκλησίας ᾄσματα **Ἡ Παρθένος σήμερον** καὶ **Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε,** τὰ ὁποῖα ἐν δημοσίᾳ περὶ βυζαντινῆς μουσικῆς διαλέξει μου ψαλέντα ὑπὸ πολυμελοῦς χοροῦ ὑπῆρξαν εὐτυχῶς πολὺ ἱκανοποιητικὰ δι' ἑλληνικὰ ὦτα.

Ἐπίσης τοὺς προφυλακτικοὺς τούτους κανόνας δέον νὰ τηρήσωμεν καὶ εἰς τὰς **μεταβολὰς** ἀπὸ Ἤχου εἰς ἕτερον Ἦχον, ὅτε δέον νὰ ἐξακριβώσωμεν σαφῶς καὶ ἐπιμελῶς πόθεν ἀρχίζει καὶ ποῦ τελειόνει ὁ διὰ τῆς μεταβολῆς παρεμπίπτων Ἦχος, διὰ νὰ δυνηθῶμεν οὕτω σαφέστερον νὰ ὁρίσωμεν τὰς σχέσεις τῶν φθόγγων τῆς κλίμακος. Τούτου μὴ γενομένου, δύσκολον εἶνε ἐν τῇ πολυφώνῳ ἁρμονίᾳ νὰ διατηρήσωμεν τὸν προσιδιάζοντα χαρακτῆρα τῶν εἰς μεταβολὴν Ἤχων ὑποκειμένων ᾀσμάτων.

Οὐδεὶς ἐκ τῶν περὶ τὴν μουσικὴν ἀσχολουμένων ἀγνοεῖ βεβαίως ὅτι **φθόγγος** καὶ **χρόνος** εἶνε ἐκ τῶν κυριωτάτων αὐτῆς τεχνικῶν στοιχείων. Ὅπως ὁ ποικίλος συνδυασμὸς τῶν φθόγγων ἀποτελεῖ τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τῶν κατ' Ἤχους μελῳδιῶν, οὕτω καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν χρόνων ἀποτελεῖ τὰ πολυποίκιλα γένη καὶ εἴδη τῶν ρυθμῶν. Τοιούτων δὲ πολυποικίλων ρυθμῶν εἴδη ὑπάρχουσιν εὐτυχῶς πλεῖσθ' ὅσα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ, πρὸ πάντων δὲ οἱ **μικτοὶ** λεγόμενοι **ρυθμοί,** ὧν βρίθουσι τὰ ἀρχαιοτροπώτερα ᾄσματα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν· ἐν ᾧ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ **ρυθμοποιΐᾳ** ἐπικρατεῖ τὸ **ὁμογενὲς τῶν ρυθμικῶν ποδῶν,** ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὅμως καὶ δημώδει ἡμῶν μελοποιΐᾳ ἀπαντῶνται συχνότατα καὶ **ἑτερογενεῖς ρυθμικοὶ πόδες** ἐν τῷ αὐτῷ ᾄσματι. Τὰ μικτὰ ταῦτα ρυθμικὰ εἴδη τοσοῦτον ποικίλλουσι τὰ γεραρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ᾄσματα, ὥστε ἡ ἀθέτησις αὐτῶν ν' ἀποτελέσῃ ἔργον προκρούστειον κατὰ τοῦ γηραιοῦ σώματος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς. Εὑρέθησαν δυστυχῶς τινὲς, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγμάτων διὰ τῆς **βραχύνσεως** καὶ **μακύνσεως** ὡρισμένων τινῶν χρόνων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν μελῳδιῶν ἠλλοίωσαν τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν ρυθμικὸν χαρακτῆρα. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἁρμονικαῖς αὐτῶν πολυφωνίαις δὲν ἐδίστασαν νὰ ποιῶσι χρῆσιν τοιούτων ἐσφαλμένων ρυθμικῶν καὶ μετρικῶν ἀντιλήψεων. Ἀλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα οὐδεὶς ὀρθοφρονῶν καὶ τῆς πατρίου μελῳδίας

ζηλωτὴς θὰ ἐπεθύμει νὰ ἔβλεπε τοιαῦτα προκρούστεια πειράματα καὶ ἐν τοῖς πολυποικίλοις ρυθμοῖς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν μελῳδιῶν, οἱ ὁποῖοι μεγάλην ἐξασκοῦσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐν γένει μουσικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ᾀσμάτων. Κατὰ ταῦτα ἄρα δέον ἐπακριβῶς νὰ τηρηθῇ καὶ ὁ προσιδιάζων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων ρυθμὸς κατὰ τὴν δι' ἁρμονικῆς αὐτῶν πολυφωνίας τεχνικὴν περιβολήν. Διὰ νὰ παραχθῇ λοιπὸν ἑλληνοπρεπὲς ἀποτέλεσμα δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ τήρησις τῶν κλιμάκων τῶν 8 Ἤχων, ἀλλὰ προσαπαιτεῖται καὶ ἡ ἐκ παραλλήλου διαφύλαξις καὶ τῶν ρυθμικῶν τούτων εἰδῶν, τὰ ὁποῖα παρέχουσιν εἰς τὰ ᾄσματα ὡρισμένην καλλιτεχνικὴν μορφήν. Ἡ ἐπακριβεστέρα δὲ τήρησις τῶν ρυθμῶν τούτων φέρει ἡμᾶς κατ' εὐτυχίαν ἐγγύτερον τῆς σοβαρᾶς ρυθμοποιΐας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.[1] Τὰς σοβαροτάτας δὲ ταύτας μορφὰς τῆς πατρίου τέχνης ἀντελήφθησαν δυστυχῶς τινὲς πολὺ ἐλαφρῶς, διὰ τοῦτο δὲ ἐξίκετο αὕτη εἰς τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς τῶν πατρίων τηρητὴς θὰ ἐπεθύμει νὰ ἔβλεπε.

(ἕπεται συνέχεια).

Γ. Δ. ΠΑΧΤΙΚΟΣ

ΣΧΕΣΙΣ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ*

Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον καθίσταται, ὅτι ἡ ἀνάγκη τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν σχέσεων φιλοσοφίας καὶ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ στενοῦ πρὸς ἄλληλα συνδέσμου ἦτο ἀπαραίτητος. Ποῖος ὅμως θὰ ἐπεχείρει νὰ ἀναλάβῃ τὴν διαπραγμάτευσιν καὶ λύσιν τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος, ἐξ οὗ ἐξηρτᾶτο ἥ τε ζωὴ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς χριστιανικῆς ἐπιστήμης; Τὸ πρᾶγμα παρουσίαζεν οὐκ ὀλίγας δυσκολίας τὸ μὲν διὰ τὰς προκαταλήψεις τῶν χριστιανῶν περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἐκ τούτου καταστᾶσαν ὕποπτον αὐτῆς ὠφέλειαν, τὸ δὲ διὰ τὰς μεγάλας δυσκολίας τὰς ἐξ αὐτῆς τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀναλαμβανομένου ἔργου προκυπτούσας, οἷον ὁ συμβιβασμὸς χριστιανισμοῦ καὶ φιλοσοφίας ἐξ ἀντιθέτων ἀρχῶν κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην πηγαζόντων. Ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ τόλμη ἔδει νὰ ὦσι τὰ πλεονεκτήματα, δι' ὧν ἀπαραιτήτως ὤφειλε νὰ κοσμῆται ὁ τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐργασίαν μέλλων ν' ἀναδεχθῇ καὶ ἀγάγῃ εἰς πέρας. Ὁ δὲ ἀνὴρ, ἐν ᾧ ἀμφότερα ταῦτα συνεδυάσθησαν, ἦτο ὁ πολυμαθὴς καὶ φιλοσοφώτατος πρεσβύτερος τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατηχητικῆς σχολῆς, μαθητὴς τοῦ Πανταίνου, Τίτος Φλάβιος Κλήμης (Εὐσ. Ἐκκλησ. Ἱστ. ΣΤ', κεφ. 19. Φωτ. Μυριοβ. ΙΙΙ).

Ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς γεννήσεως τοῦ μεγάλου τούτου ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστά. Ὑποτίθεται ὅτι ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (Ἐπιφ. λϐ' κεφ. 6, τόμ. Ι) κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δευτέρου αἰῶνος, ἀκμάσας ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Σεπτιμίου Σευήρου καὶ Ἀντωνίνου Καρακάλου, ἐξ εὐκαταστάτου ἐθνικῆς οἰκογενείας, ὡς δείκνυσι τοῦτο ἡ ἀκριβὴς γνῶσις, ἣν ἐκέκτητο ὁ Κλήμης περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν πλουσίων τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας (Πανδ. Ι. ΙΙ.) καὶ ἡ ἐν ἑκάστῃ σελίδι τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ διαφαινομένη εὐρεῖα καὶ πολυμερὴς πολυμάθεια. Κατεχόμενος ὑπὸ εἰλικρινοῦς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωτος οὐχὶ τὴν θεωρητικὴν ἀλλὰ τὴν ἐπιτήδειον ὅπως ἱκανοποιήσῃ ἠθικὰ καὶ θρησκευτικὰ συναισθήματα, δείκνυσι μέγα ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς διαφόρους θρησκείας καὶ τὰ μυστήρια τοῦ ἐκπίπτοντος ἐθνισμοῦ ὧν κατέχει ἐκπληκτικὴν γνῶσιν (Πρ. 73—93). Ἐκ δὲ τῆς φιλοσοφίας αἰσθάνεται πλεῖον καὶ ἐκλέγει «πᾶν ὅ,τι ἐκδιδάσκει δικαιοσύνην μετὰ εὐσεβοῦς ἐπιστήμης» (Ι. Στρ. 752). Δεξάμενος δὲ τὸν χριστιανισμὸν ὡς τὴν θρησκείαν ἐκείνην, ἐν ᾗ ἀπεκαλύφθη ἡ ὑψίστη ἠθικὴ διδασκαλία ἐπιχειρεῖ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν περιοδείας, ἀναζητῶν τοὺς μᾶλλον πολυμαθεῖς καὶ ἐμπειροτέρους διδασκάλους ἐν τῇ κατανοήσει καὶ διασαφήσει τῆς χριστιανικῆς πίστεως (βιβλ. Ι. κεφ. 7,697). Τοιούτους εὗρεν ἔν τε Ἑλλάδι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλ' ἀξιολογώτατος πάντων ἦτο ὁ τελευταῖος, ὃν ὁ Κλήμης ἀποκαλεῖ «Σικελικὴν τῷ ὄντι μέλιτταν, προφητικοῦ τε καὶ ἀποστολικοῦ λειμῶνος τὰ ἄνθη δρεπόμενον, ἀκήρατόν τι γνώσεως χρῆμα ταῖς τῶν ἀκροωμένων ἐγγεννῶντα ψυχαῖς (700 βιβλ. Ι. κεφ. Ι. Στρ.). Ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ὁ Πάνταινος ὁ πρότερον μὲν Στωϊκὸς φιλόσοφος, μετὰ ταῦτα δὲ χριστιανὸς καὶ διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀλε-

(1) Περὶ τούτου ἴδε ἐκτενέστερον τῆς 1 Ἰουνίου 1900 (Β' τεῦχος) τὸ περιοδικὸν τοῦ παρ' ἡμῖν «Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου», ἐν ᾧ δημοσιεύεται σχετικὴ ἡμῶν πραγματεία (σελ. 56 καὶ ἑ.).

* Συνέχ. ἀπὸ σελ. 280—282.

ΗΑΥΚΟΒΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑ

ξανδρείᾳ κατηχητικῆς σχολῆς, δυνάμει τῶν ἐξόχων αὐτοῦ πλεονεκτημάτων, τῆς ἐκ τῶν περιοδειῶν κτηθείσης πείρας, καὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς, ἐμορφώθη ὁ μέγας οὗτος τῆς Ἀλεξανδρείας κατηχητής, πρὸς ὃν ὡς εἰς τύπον ἀπέβλεπον οἱ πατέρες τῶν ἑπομένων αἰώνων. Ἡ φιλοσοφικὴ μόρφωσις τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, τὸ πνευματῶδες καὶ τὸ ἄκρως εὐφάνταστον αὐτοῦ ἠνάγκαζον τοῦτον νὰ θεωρῇ ἀνεπαρκῆ τὴν παθητικὴν οἰκειοποίησιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος καὶ ἐκ πόθου βαθυτέρας καταλήψεως καὶ λογικωτέρας διασαφήσεως καὶ πληρεστέρας γνώσεως τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως εἶχετο εὐνοϊκῆς γνώμης γενικῶς μὲν περὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ πνεύματος ἐν τῇ λογικῇ ἐρεύνῃ, ἰδίᾳ δὲ περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐφ' ὅσον αὕτη περιωρίζετο εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ἀληθείας. Αἱ προδιαθέσεις αὗται τοῦ Κλήμεντος ἀνταπεκρίνοντο ἀκριβῶς πρὸς τὰς παρούσας τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας ἀνάγκας, καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ὑφ' οἵαν μορφὴν νῦν ὑφίστανται.

Τὰ ζητήματα, ἅτινα μάλιστα πάντων ἀπησχόλησαν τὸν σοφὸν τῆς Ἀλεξανδρείας κατηχητὴν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἐν τῷ ἀναληφθέντι ἔργῳ ἦσαν 1] τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς φιλοσοφίας· 2] τὸ ζήτημα περὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ἔν τε τῷ ἐθνικῷ καὶ χριστιανικῷ κόσμῳ καὶ τῆς σχέσεώς πρὸς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν· 3] τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐννοίας, ἣν περικλείει ὁ ὅρος φιλοσοφία. Ἐκ τῆς διαπραγματεύσεως τῶν ζητημάτων τούτων ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ἐξήγετο α'] ὅτι ἡ φιλοσοφία περιέχει σπέρματα ἀληθείας· ἐπιτρέπεται ἄρα ἡ χρῆσις καὶ ἡ συμπαράθεσις χωρίων τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ παραπομπῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς πρὸς ἐπικύρωσιν γνωστῆς τινος χριστιανικῆς ἀληθείας· β'] ὅτι ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἀπορρέουσιν αἵ τε φιλοσοφικαὶ καὶ χριστιανικαὶ διδασκαλίαι· ἄρα ἐπιτρέπεται ἡ περιβολὴ τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν διὰ περιβλήματος φιλοσοφικοῦ, ἡ χρῆσις ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας φιλοσοφικῶν ὅρων καὶ κανόνων τοῦ διανοεῖσθαι, ἔτι δὲ ἡ διὰ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν συμπλήρωσις τῶν ἀτελῶς ἐκπεφρασμένων ἢ ὅλως ἐλλειπουσῶν.

Τὴν τοιαύτην ἔκθεσιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ σύγκρασιν αὐτῶν μετὰ τῶν δογμάτων τῆς φιλοσοφίας ὁ Κλήμης δικαιολογεῖ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: «Οὐ μόνον δι' Ἑβραίους καὶ τοὺς ὑπὸ νόμον, κατ' Ἀπόστολον, εὔλογον Ἰουδαῖον γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας Ἕλληνα, ἵνα πάντας κερδάνωμεν . . . Δι' ὃ δὴ παραθετέον δόξας καὶ φωνὰς τὰς ἐμβοώσας παρ' ἕκαστα αὐτοῖς, δι' ὧν μᾶλλον οἱ ἀκούοντες ἐπιστραφήσονται (Στρ. βιβλ. Ι. κεφ. Ι. 705). Καθάπερ οἱ γεωργοὶ προαρδεύσαντες τὴν γῆν, οὕτω καὶ ἡμεῖς τῷ ποτίμῳ τῶν παρ' Ἕλλησι λόγων προαρδεύομεν τὸ γεῶδες αὐτῶν ὡς παραδέξασθαι τὸ καταβαλλόμενον σπέρμα, πνεῦμα πνευματικὸν καὶ τοῦτο εὐμαρῶς ἐκθρέψαι» (βιβλ. Ι. κεφ. Ι. 708). Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Κλήμης χρῆται τῇ μεθόδῳ ταύτῃ ἔγκειται ἐν τῷ ὑφ' ἡμῶν μνημονευθέντι ἀνωτέρω σκοπῷ τοῦ προσηλυτίσαι τοὺς ἐθνικούς.

Ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι ἡμῶν πονήματι μέλλομεν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν σχέσιν τοῦ Κλήμεντος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν. Πρὸς διαπραγμάτευσιν τοῦ ὑφ' ἡμῶν τεθέντος τούτου ζητήματος ἀναγκαία παρίσταται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς λύσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κλήμεντος ἐξεταζομένων ζητημάτων, τοῦ ζητήματος δηλονότι περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς περὶ αὐτῆς ἐννοίας· καὶ 2] περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως πρὸς ἕνα ἕκαστον φιλόσοφον· δηλονότι πῶς καὶ ποίας ἀληθείας τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἀνευρίσκει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ ἐπωφελεῖται τῆς τε διδασκαλίας καὶ τῶν ὅρων τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τούτου. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ παρὸν ἡμῶν πόνημα θὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ δύο μερῶν, τὸ γενικόν, ἔνθα θὰ ἐξετασθῶσιν αἱ σχέσεις τοῦ Κλήμεντος πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καθόλου, καὶ τὸ μερικόν, ὅπερ θὰ περιέχῃ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν φιλοσόφων, περὶ ὧν ποιεῖται μνείαν καὶ ὧν χωρία μνημονεύει ἐν τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασι.

(ἕπεται συνέχεια)

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Νέστου τοῦ διαχωρίζοντος ἀπ' ἀλλήλων τὰς δύο μεγάλας καὶ σπουδαίας χώρας, θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, καὶ ἐκβάλλοντος οὐ μακρὰν τῆς πάλαι ποτὲ εὐδαίμονος καὶ ἰσχυρᾶς Θρᾳκικῆς πόλεως Ἄβδηρα εἰς δίωρον δ' ἀπόστασιν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως Νευροκόπι, κεῖται τὸ βουλγαρόφωνον χωρίον Ἐσερλῆκι, ἀριθμοῦν περὶ τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα χριστιανικὰς οἰκο-

γενείας. Εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον κατὰ τὸ ἔτος 1866, δυνάμει ὑψηλοῦ αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου, ἀνεγείρετο ἐκ βάθρων ἐκκλησία σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅτε κατὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς καὶ ἐκχωματώσεις πρὸς κατάθεσιν τῶν θεμελίων λίθων, εἰς βάθος ἑνὸς περίπου μέτρου ἀνευρέθη ἐπιτύμβιός τις ἐπιγραφὴ γράμμασι γωνιώδεσι γεγραμμένη καὶ ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

Στυξιγαμον δρηστηρα Θεου μεγαλου βασιληος
ημετερου θ ιερεως ἀδελφεου αμβροσιοιο
Αβραμος εν κολποισιν εδεξατο αγνον Ιωαννην
σωμ ενθαδε λιποντα βιου τ επιμοχθον οϊζυν
οφρατο γυλιον τον εγερσιμον υπνον οσιων
κηρυκος μεγαλοιο Θεου δεος αγκαση Παυλου
αμβροτος ανστασιη πιστων φαος ενθεν εγειρει

Ἡ ἐπιγραφὴ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων ἔφερε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡλικίαν οὐχὶ νεωτέραν τῆς δεκάτης μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, ἡ δὲ πρώτη αὐτῆς λέξις **Στυξίγαμον** οὐχ εὑρίσκεται ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς κοινῆς χρήσεως.

† Ὁ Ἡλιουπόλεως ΤΑΡΑΣΙΟΣ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΕΝ ΙΑΠΩΝΙΑ ΚΑΙ ΣΙΝΙΚΗ

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ ὀρθοδόξων περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος ἔτους ἀνήρχετο, κατὰ τὴν ἐσχάτως δημοσιευθεῖσαν ἔκθεσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς αὐτόθι ρωσικῆς ἱεραποστολῆς ἐπισκόπου Νικολάου, εἰς 26,880, ἀποτελοῦντας 259 ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας. Ὁ ἐν αὐταῖς ὀρθόδοξος κλῆρος ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς ἐπισκόπου, ἑνὸς ἡγουμένου, 28 ἱερέων, καὶ 8 διακόνων μετὰ 14 ψαλτῶν καὶ 139 ἱεροκηρύκων. Ἐκ τούτων ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ἡγούμενος, ὡς καὶ εἷς διάκονος εἰσὶ ῥῶσοι, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἰάπωνες. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλου τοῦ ἔτους ἐβαπτίσθησαν ἐν ὅλῳ 983. — Παρὰ τῇ ἱεραποστολῇ ἐλειτούργουν μία κατηχητικὴ σχολὴ μετὰ 13 μαθητριῶν, ἓν σεμινάριον μετὰ 53 μαθητῶν, καὶ ἓν παρθεναγωγεῖον μετὰ 72 μαθητριῶν. — Μετεφράσθησαν δὲ ἐκ τῆς ρωσικῆς εἰς τὴν ἰαπωνικὴν γλῶσσαν διάφορα θρησκευτικὰ συγγράμματα, ἐξεδίδοντο δὲ καὶ κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος τρία περιοδικὰ ἠθικοθρησκευτικά.

*

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν Πεκίνῳ τὴν ἕδραν ἐχούσης ρωσικῆς ἐν Σινικῇ ἱεραποστολῆς ἀρχιμανδρίτης Ἰννοκέντιος προήχθη τελευταῖον εἰς ἐπίσκοπον ὑπὸ τῆς ἁγιωτάτης διοικούσης Συνόδου τῆς Ρωσίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Περεσλαύοι», τῆς χειροτονίας τελεσθησομένης ἐν Πετρουπόλει.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

— *Κήρυγμα τοῦ θείου λόγου καὶ διδασκαλία τῶν ἱερῶν μαθημάτων.* — Ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς τρίτης, τῆς Α Θ. Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου εἰσηγησαμένου καὶ καταδείξαντος τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς καθ' ὅλον τὸ κλῖμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου γενικεύσεως καὶ διαδόσεως τοῦ θείου κηρύγματος ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος καὶ τῆς καρποφορωτέρας διδασκαλίας τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν πᾶσι τοῖς παιδευτηρίοις, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, σκεψαμένη περὶ τοῦ προσφορωτέρου τρόπου τῆς ἐκπληρώσεως τούτων, κατέληξεν εἰς τὰ ἑξῆς· α') ὅπως δι' ἐγκυκλίου πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς συστηθῇ τοῖς σεβασμιωτάτοις μητροπολίταις ἵνα μεριμνήσωσι συντόνως περὶ διορισμοῦ ἱεροκηρύκων τακτικῶν ἐν πᾶσι τοῖς τμήμασι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἢ, ἐλλειπόντων τῶν καταλλήλων κληρικῶν ἱεροκηρύκων ἐκπληρῶσι τὸ καθῆκον τοῦτο ποῦ μὲν ἱερεῖς εὐπαίδευτοι, ποῦ δὲ διδάσκαλοι ἱκανοὶ πρὸς τοῦτο, ἐντολὴν ἔχοντες ὅπως ἀναγινώσκωσιν ἐν τοῖς ναοῖς τῶν πόλεων καὶ κωμῶν κατὰ πᾶσαν κυριακὴν εἴτε τὰ ἐκ τῆς βασιλευούσης καθ' ἁπάσας τὰς ἐπαρχίας ἀποστελλόμενα «Εὐαγγελικὰ διδάγματα», εἴτε περικοπὰς τῶν «Κυριακοδρομίων» τοῦ ἀειμνήστου Νικηφόρου Θεοτόκη· β') ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν πανιερ. ἀρχιερέων ὅπως τὰ ἱερὰ μαθήματα διδάσκωνται λυσιτελέστερον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς σχολείοις, ἀνατιθεμένης τῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἰς διδασκάλους ἐμπεφορημένους ἀγνῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων καὶ διὰ τῆς χριστιανικῆς αὐτῶν πολιτείας τὰ μάλιστα δυναμένους νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς περαιτέρω ἐμπέδου θρησκευτικῆς μορφώσεως τῆς σπουδαζούσης νεότητος, ἅμα δὲ κατὰ πᾶν σάββατον γένηται κοινὸν ἐν ἑκάστῃ σχολῇ κατηχητικὸν μάθημα ὑπὸ ἁρμοδίου διδασκάλου καὶ ὁδηγῶνται μετὰ τοῦτο οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν ναόν. — Πλείω περὶ τοῦ θέματος τούτου προσεχῶς.

— *Συνεδρία δύο Σωμάτων.* — Τῇ παρελθούσῃ δευτέρᾳ συνῆλθον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Θ. Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου εἰς κοινὴν συνεδρίαν τὰ δύο διοικητικὰ Σώματα καὶ εἰργάσθησαν ἐπὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ζητημάτων. — Ἐν τῇ συνεδρίᾳ ταύτῃ ἡ Α. Θ. Π. ἀνεκοίνωσεν ἐπισήμως τὴν ἔκδοσιν τοῦ τε ὑψηλοῦ πατριαρχικοῦ βερατίου, ὅπερ ἐστὶν ὁμοιότατον τοῖς βερατίοις ἑτέρων οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν, προσθήκῃ κολακευτικωτάτων φράσεων περὶ τοῦ προσώπου τῆς Α. Θ. Π. καὶ ὑψηλοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, δι' οὗ ἐπετράπη ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ ἐθνικοῦ Ὀρφανοτροφείου ἐν τῷ ἐν Πριγκήπῳ ἀγορασθέντι ἰδίῳ κτιρίῳ, περὶ οὗ ἐγράψαμεν ἄλλοτε, ἀναγνωσθέντων ἅμα καὶ τῶν σχετικῶν τεσκερέδων, δι' ὧν ἠγγέλλετο ὅτι ἡ Α. Α. Μ. ὁ φιλόλαος ἄναξ ηὐδόκησε νὰ δωρήσηται τῷ νέῳ φιλανθρωπικῷ καθιδρύματι καὶ τοὺς ὀφειλομένους κτηματικοὺς φόρους ἀνερχομένους εἰς χιλίας

περίπου λίρας ὀθωμ. — Ἀνεγνώσθησαν πρὸς τούτοις καί τινα ἔγγραφα ἀποσκοποῦντα εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Α.Θ Π. ἐπιδιωκομένην ἐξασφάλισιν καὶ ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τοῦ εὐαγοῦς ἱδρύματος καὶ παρεπέμφθησαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Ὀρφανοτροφείου ἐπιτροπήν. — Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ ληφθείσης ὑπ' ὄψιν τῆς εἰς πατριαρχ. πιττάκιον ἀπαντήσεως τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ζαχαρίου Χατζοπούλου, δι' ἧς ἐδήλου ὅτι ἐμμένει εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἐφορείας τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων παραίτησιν αὐτοῦ, τὰ δύο Σώματα ἀποδεξάμενα ταύτην ἐξελέξαντο ὁμοφώνως, προτάσει τῆς Α. Θ.Π., εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ τὸν ἐρίτιμον τραπεζίτην κ. Θεόδωρον Μαυρογορδᾶτον. — Τὰ δύο Σώματα πρὸς τούτοις λαβόντα ὑπ' ὄψιν ἀπόσπασμα πρακτικοῦ συνεδρίας τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ὑπὸ ἡμερ. 20 παρελθόντος ἰουνίου 1902, περὶ ἐξαιρέσεως προέδρου τῶν μικτῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, ἐνέκριναν ὅπως τὰ περὶ ἐξαιρέσεως δικαστῶν ἐν τῷ Η' κεφαλαίῳ τῶν ἐν χρήσει «Ὁδηγιῶν» ἄρθρα μὴ ἐφαρμόζωνται, ἐκτὸς τοῦ λόγου περὶ συγγενείας, προκειμένου περὶ τοῦ προέδρου τῶν ἐπαρχιακῶν δικαστηρίων. — Ἐκ τῆς κοινῆς συνεδρίας ἀπῆσαν ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης Σμύρνης κ. Βασίλειος, ἀδιαθετῶν, καὶ ὁ ἐκ τῶν συμβούλων ἐνδοξ. κ. Ἀλέξ. Γάγκος.

— *Μητροπολίτης Καισαρείας* - Τῇ παρελθούσῃ δευτέρᾳ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης Καισαρείας κ. Γερβάσιος, προπεμφθεὶς ἐν τῷ σταθμῷ μὲν ὑπὸ πολλῶν ἐγκρίτων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν φίλων καὶ πλείστων ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐγκατεστημένων ἐπαρχιωτῶν αὐτοῦ, μέχρι δὲ Νικομηδείας ὑπὸ τῶν πανιερ. Νεαπόλεως κ. Ἀρσενίου, ἐπιτρόπου τοῦ Π. Τάφου ἐνταῦθα, καὶ Σάρδεων κ. Μιχαὴλ, σχολάρχου τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς.

— *Μητροπολῖται Διδυμοτείχου καὶ Κορυτσᾶς.* — Οἱ πανιερ. μητροπολῖται Διδυμοτείχου κ. Φιλάρετος καὶ Κορυτσᾶς κ. Φώτιος ἤγγειλαν ἐγγράφως τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν εἰς τὰς καθέδρας τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἄφιξιν, ἐν αἷς ἐγένοντο δεκτοὶ παρὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν μετ' ἐνδείξεων υἱϊκῆς εὐλαβείας καὶ στοργῆς.

— *Μητροπολίτης Χίου.* — Ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Χίου κ. Κωνσταντῖνος, ἀφικόμενος αἰσίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ἐγκαρδίου ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου γυμνασιάρχου κ. Γ. Ι. Ζολώτα διὰ λαμπρᾶς προσφωνήσεως.

— *Μητροπολίτης Ἴμβρου.* — Χθὲς ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ὁ πανιερ. μητροπολίτης Ἴμβρου κ. Φιλόθεος.

— *Θεολογικὴ Σχολή.* — Προτάσει τῆς ἐφορίας τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐγκρίσει δὲ τῆς Ἱ. Συνόδου, διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ σχολῇ ὁ ἐλλογιμώτατος κ. Μιχαὴλ Κεφάλας, καὶ ἄλλοτε δοκίμως ἐν αὐτῇ διδάξας, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας κ. Ἀνθίμου Μαζαράκη, ἀπαλλαγέντος τῶν καθηκόντων αὐτοῦ.

— *Ἡγούμενος Βαζελῶν.* — Εἰς τὸν πανοσιολογ. ἡγούμενον τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ πατριαρχ. μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου Βαζελῶν καὶ πατριαρχικὸν ἔξαρχον ἀρχιμανδρίτην κ. Ἄνθιμον ἐχορηγήθη συνοδικῶς ἡ ἄδεια τῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χαλδείας, διὰ λόγους ὑγιείας, μεταβάσεως.

— *Βραβεῖον Χαμηδιέ.* — Τὸ ὑπὸ εἰδικῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, συγκειμένης κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκ τῆς Α. Ε. τοῦ Κ. Βαγιάννη ἐφέντη καὶ τοῦ ἐνδοξ. Ἰωάννου Μαμοπούλου ἐφέντη, τοῖς ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ ἀριστεύουσι τῶν μαθητῶν τῆς Θεολογ. Σχολῆς ἐτησίως ἀπονεμόμενον κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἀναρρήσεως τῆς Α Α. Μ. τοῦ ἄνακτος εἰκοσιπενταλίρον γέρας κατὰ τὰ ἔτος τοῦτο ἀπονεμηθήσεται, συμφώνως τῇ ἐκθέσει τῆς ἐπιτροπῆς ὑποβληθείσῃ τῇ Α. Θ. Π., οὕτω: 15 μὲν τῷ κ. Θωμᾷ Χιονῇ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον διανεμηθήσεται μεταξὺ τῶν κκ. Ζαφειρίου Πετράκογλου καὶ Περικλέους Παπαδοπούλου.

— *Ἐπισκευαὶ τῶν Πατριαρχείων* — Γενναιοφρόνως συνεισήνεγκε τὸν ἔρανον αὐτῆς ὑπὲρ τῶν ἐπισκευῶν τῶν Πατριαρχείων ἡ φιλότιμος ἑλληνικὴ κοινότης τῆς πόλεως Ἀμισοῦ. Ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς πρόφρονος ταύτης εἰσφορᾶς ἐξέχουσι τὰ ὀνόματα τῶν αὐτόθι ἐγκρίτων πολιτῶν κκ. Χ'' Δημητρίου Τσινιέκογλου, ἀδελφῶν Ἀνταβάλογλου, Θεοδώρου Ἀρζόγλου, Περικλέους Μειλιχιάδου καὶ Πολυχρ. Οὐμούρογλου προσενεγκόντων ἀνὰ δέκα λίρας τῶν τριῶν πρώτων καὶ ἀνὰ πέντε τῶν δύο τελευταίων. Τὸ ὅλον τῆς εἰσφορᾶς ποσὸν ἀνελθὸν εἰς 100 λίρ. ὀθωμ. ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτόθι ἀνταποκριτοῦ τῆς «Ἐκκλ. Ἀληθείας» καὶ ἀπεσταλμένου τῶν Πατριαρχείων κ. Βασιλείου Ἀσμανίδου, τῇ Α. Θ. Π.

— *Χριστιανικὸν Μουσεῖον* — Εἰς τὸ Πατριαρχικὸν Μουσεῖον τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων ὁ πανιερ. μητροπολίτης Πισσιδείας κ. Γεράσιμος ἐδωρήσατο χρυσοκέντητον μεγάλην εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, προϊὸν τέχνης νεωτάτης, ἔργον Θευδώρου Ἀργυρίου, Κωνσταντινουπολίτου ἐκ τῆς συνοικίας Σαλμὰ-τομπρουκ, κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ζήσαντος.

— *Ἐπισκέψεις* — Ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκουμ. πατριάρχης τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ ἀνελθὼν εἰς τὸν Βόσπορον μετέβη εἰς Κανδηλὶ καὶ ἐπεσκέψατο τὸν αὐτόθι παραθερίζοντα ἀξιότιμον κ. Σόλωνα Καζανόβαν, μέλος τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου. — Ἐπίσης δὲ τῇ κυριακῇ ἡ Α. Θ Π. ἐπεσκέψατο τὸν πανιερώτ. ἀρχιεπίσκοπον Νεαπόλεως κ Ἀρσένιον, ἐπίτροπον τοῦ Π. Τάφοτ, ἄρτι ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐπανακάμψαντα.

Τὴν Α. Θ. Π. ἐπεσκέψαντο τῷ παρελθόντι σαββάτῳ ἡ Α. Ε. ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς ρωσικῆς πρεσβείας κ. Στσερμάτσεφ, τῇ δευτέρᾳ ἡ Α. Ε ὁ ἄρχων Μ. Λογοθέτης Σταυράκης βέης Ἀριστάρχης, καὶ τῇ τετάρτῃ ὁ ἐρίτιμος τραπεζίτης κ. Λεωνίδας Γ Ζαρίφης.

Χθὲς ἡ εὐγενεστάτη σύζυγος τοῦ διευθυντοῦ τῆς αὐτοκρ. ὀθωμ. Τραπέζης κυρία Λὰγκ μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς καί τινων ἀγγλίδων ἐπιφανῶν, συνοδευόμεναι ὑπὸ τοῦ πρωθιερέως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας κ. Μ. Σουένου, ἐπεσκέψαντο τὴν Α. Θ. Π. ἀσπασάμεναι τὴν δεξιὰν Αὐτῆς.

— *Πατριαρχικαὶ προσρήσεις.* — Ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης εὐηρεστήθη νὰ διαβιβάσῃ τὰς πατρικὰς αὐτοῦ προσρήσεις διὰ τοῦ πανοσιολογ. Μ. πρωτοσυγκέλλου κ. Καλλινίκου τῷ ὁμογενεῖ κ. Χ'' Γ. Καραπέογλου ἐπὶ τῷ γάμῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου τελεσθέντι τῇ κυριακῇ ἐν Νισὰν Τάς. Ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος ἐκ μέρους τῆς Α Θ.Π. ἐπεσκέψατο ἐν Μακροχωρίῳ τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ τὸν ἀξιότιμον κ. Μιχαὴλ Κέπετζην.

Ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος ἐπεσκέψατο ὁμοίως ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Π. καὶ τὴν εὐγενεστάτην κ. Ἀμαλίαν Ι. Βαλσάμου ὡς καὶ τὸν παρ' αὐτῇ φιλοξενούμενον ἐρίτιμον ὁμογενῆ κ. Σεβαστόπουλον (ἐν Λιβόρνῳ ἐγκατεστημένον) ἐπισκεψαμένους τὴν προτεραίαν τὴν Α. Θ. Π. μετὰ τοῦ ἐριτίμου κ. Λ. Ζαρίφη.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕΛΙΝΙΚΟΒΑ

Προχθὲς ἡ Α. Θ. Π. διεβίβασε διὰ τοῦ πανοσιολογ. Μ πρωτοσυγκέλλου κ. Καλλινίκου τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας αὐτοῦ τῇ Α. Ε. τῷ τέως ἐν Πετρουπόλει καὶ νῦν ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευτῇ τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀλεξ. Τομπάζη.—Ὡσαύτως αὐθημερὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ διεβιβάσθησαν τὰ συγχαρητήρια καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Α. Θ. Π τῷ Ἐξοχ. Ἀ. Κοτσώνῃ ἐφέντῃ ἐπὶ τῇ προσφάτῳ προαγωγῇ αὐτοῦ εἰς τὸν βαθμὸν βαλῒᾶ.

— *Ἀφίξεις.*— Ἀπό τινων ἡμερῶν διατρίβουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ὁ πανοσιολογ. ἱερομόναχος κ. Θεόφιλος Πασχαλίδης, βοηθὸς τοῦ ἐπόπτου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ σεμιναρίου Πετρουπόλεως, καὶ ὁ πρώην ἐφημέριος τῆς ἐν Βουδα-πέστῃ ἑλλην. ὀρθοδόξου ἐκκλησίας πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Γερμανὸς Τρωϊάνος.— Ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἀφίκετο, μετὰ βραχεῖαν ἐκεῖσε διαμονὴν ἐπὶ μελέτῃ χειρογράφων βυζαντινῶν, ὁ περὶ τὴν μεσήλικα ἱστορίαν δοκίμως ἀσχολούμενος ὁμογενὴς καθηγητὴς τοῦ ἐν Ὀδησσῷ πανεπιστημίου διδάκτωρ Συνόδης Παπαδημητρίου.

—*Αἰκατερίνη Βαρδάκα* —Πρό τινων ἡμερῶν ἀπεβίωσεν ἐν Ἰωαννίνοις εὐσεβὴς οἰκοδέσποινα, ἡ Αἰκατερίνη Βαρδάκα, μήτηρ τοῦ ἱερολογ. δευτερεύοντος τῶν Πατριαρχείων κ. Παρθενίου.

— *Διάψευσις* — Παρεκλήθημεν δι' ἐπιστολῆς ὑπὸ τῆς γνωστῆς φιλέλληνος ρωσίδος κ. Σοφίας Μπακούνιν νὰ ἀναγράψωμεν ὅτι τὸ περὶ τοῦ ἀρχιμ. Εὐθυμίου, σκευοφύλακος τοῦ Π. Τάφου ἄρθρον, δημοσιευθὲν ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Σ. ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδιδομένης «Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς» καὶ καθαπτόμενον τῆς πολιτείας αὐτοῦ, δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ καλάμου αὐτῆς.

*

Προσέλευσις εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. — Κατὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους (1902) 1200 περίπου Μελχῖται τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐπαρχίας Χὲμς (Ἐμέσης), ἐν οἷς καὶ πάντες οἱ πρόκριτοι, προσῆλθον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, παρὰ πάσας δὲ τὰς προτροπὰς καὶ νουθεσίας τοῦ ἐκτάκτως ἀποσταλέντος παρ' αὐτοῖς Νικολάου Κάδι, ἐπισκόπου τοῦ Χάουραν (Αὐρανίτιδος), ἐξηκολούθησαν ἐμμένοντες ἀκραδάντως ἐν αὐτῇ.

Τὰ καθολικὰ φύλλα, ἐξ ὧν ἀρυόμεθα τὰς πληροφορίας ταύτας, προβλέπουσιν ὅτι κίνδυνος μέγας ἐπίκειται μὴ ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία Χὲμς ἡ ἀριθμοῦσα ἑπτακισχιλίους μελχίτας μεταστῇ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 2125.

. . . . . .

Διὰ ταῦτα

Δικάζον ἐρήμην τοῦ ἐναγομένου καὶ ἀποφασίζον παμψηφεὶ,

Δέχεται ἐν μέρει τὴν ὑπ'ἀριθμ. Πρωτ. 4464 καὶ ἡμερομ. 1 Αὐγούστου 1901 περὶ διαζυγίου ἀγωγὴν τῆς ἐναγούσης Εὐρυδίκης Κ. Φλωρᾶ, θυγατρὸς Βικεντίου Μοντζιέρη, ὡς ἀποδεδειγμένην μόνον κατὰ τὸ θέμα τῆς ἐγκαταλείψεως.

Κηρύττει διαλελυμένον τὸν μεταξὺ τῶν διαδίκων γάμον ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἐναγομένου Κωνσταντίνου Φλωρᾶ, μεταπράτου, τέως μὲν διαμένοντος εἰς Λεμονάδικα Πόλεως, νῦν δὲ ἀγνώστου διαμονῆς,

Παρέχει αὐτῷ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου πρὸς χρῆσιν τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἐφέσεως τεταγμένας προθεσμίας, ἤτοι τριάκοντα καὶ μιᾶς ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πρώτης διὰ τῶν ἐφημερίδων δημοσιεύσεως τοῦ διατακτικοῦ τῆς παρούσης ἐρήμην αὐτοῦ ἐκδεδομένης ἀποφάσεως πρὸς ὑποβολὴν ἀνακοπῆς καὶ ἑτέρων ἑξήκοντα καὶ μιᾶς ἡμερῶν ἐπὶ ἐφέσει,

Διατάσσει τὴν ἐν τρισὶν ἀλλεπαλλήλοις ἀριθμοῖς τῶν ἐνταῦθα ἐκδιδομένων φύλλων «Ἐκκλησ. Ἀληθείας» καὶ «Νέας Ἐφημερίδος» δημοσίευσιν τοῦ διατακτικοῦ τῆς παρούσης ἀποφάσεως, καὶ

Ἐπιτίθησι τῷ ἐναγομένῳ, ὡς ὑπαιτίῳ τῆς διαζεύξεως, τὰ δικαστικὰ ἔξοδα καὶ τέλη τῆς παρούσης ἀποφάσεως, τῶν σχετικῶν πρακτικῶν καὶ δικογράφων καὶ τῶν διαζευκτηρίων ἐγγράφων, συμποσούμενα μὲν εἰς γρόσια ἑξακόσια ὀγδοήκοντα καὶ τρία (ἀριθμ. 683), προκαταβαλλόμενα δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισπεύδοντος, ἔτι δὲ καὶ τὴν δικηγορικὴν ἀμοιβὴν, ὁριζομένην κατὰ νόμον εἰς γρόσια ἑκατὸν πεντήκοντα (ἀρ. 150).

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 3 Δεκεμβρίου 1901.

Ὁ Προεδρεύων

† ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ 3

Ὁ Γραμματεὺς

Διάκονος ΑΝΘΙΜΟΣ Π. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠ. ΠΡΕΣΠΩΝ ΚΑΙ ΑΧΡΙΔΩΝ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Διὰ ταῦτα

Δικάζον ἐρήμην τοῦ ἐναγομένου καὶ ἀποφασίζον παμψηφεὶ

Δέχεται τὴν ὑπ' ἀριθμ Πρωτ. 180 καὶ ἡμερομηνίαν 10 Νοεμβρίου 1901 περὶ διαζυγίου ἀγωγὴν τῆς ἐναγούσης Ἐλισάβετ Νικολάου Σιάρκου, τὸ γένος Μιχαὴλ Πέμα, κατοίκου Κρουσόβου, ὑπηκόου ὀθωμανῆς καὶ χριστιανῆς ὀρθοδόξου ὡς νόμιμον καὶ ἀποδεδειγμένην,

Κηρύττει τὸν μεταξὺ τῶν διαδίκων τέως ὑφιστάμενον γάμον διαλελυμένον ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἐναγομένου Νικολάου Ι. Σιάρκου, ὑπηκόου ὀθωμανοῦ, χριστιανοῦ ὀρθοδόξου καὶ ἀγνώστου διαμονῆς καὶ ἐπαγγέλματος,

Παρέχει τῷ ἐναγομένῳ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας πρὸς χρῆσιν τῶν ἐνδίκων μέσων προθεσμίας, ἤτοι τριάκοντα καὶ μιᾶς ἡμερῶν μετὰ τὴν πρώτην διὰ τῆς ἐφημερίδος δημοσίευσιν τοῦ διατακτικοῦ τῆς ἐρήμην αὐτοῦ ἐκδιδομένης ταύτης ἀποφάσεως πρὸς ὑποβολὴν ἀνακοπῆς, καὶ ἑτέρων ἑξήκοντα καὶ μιᾶς ἡμερῶν ἐπὶ ἐφέσει,

Διατάσσει τὴν ἐν τρισὶν ἀλλεπαλλήλοις ἀριθμοῖς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένου περιοδικοῦ «Ἐκκλησ. Ἀληθείας» δημοσίευσιν τοῦ διατακτικοῦ τῆς παρούσης ἀποφάσεως καὶ

Ἐπιτίθησι τῷ ἐναγομένῳ ὡς ὑπαιτίῳ τῆς διαζεύξεως τὰ δικαστικὰ ἔξοδα καὶ τέλη τῆς παρούσης ἀποφάσεως, τῶν σχετικῶν πρακτικῶν καὶ τῶν διαζευκτηρίων ἐγγράφων συμποσούμενα εἰς γρόσια ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε (ἀριθμ. 165) προκαταβαλλόμενα ὑπὸ τοῦ ἐπισπεύδοντος.

Ἐν Κρουσόβῳ, τῇ 5ῃ Μαρτίου 1902.

Ὁ Πρόεδρος

† ὁ Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν ΑΝΘΙΜΟΣ 3

Ὁ Γραμματεὺς

ἱερεὺς ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑ-ΙΩΑΝΝΟΥ

Ὁ ὑπεύθυνος Ι. Δ. ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
02/09/25 902551 НБ ОНУ
1918
Ф.III-726634